

2. Gnatenko P. I. Identichnist: filosofskiy ta psihologichniy analiz / P. I. Gnatenko. - K.: Art - Press, 1999. - 466 s.
3. Gritsay E., Nikolko M. Ukraina : natsionalnaya identichnost v zerkale Drugogo.-Vilnyus: EGU, 2009.-220 s.
4. Zhizhek C. Hrupkiy absolyut, ili pochemu nuzhno borotsya za hristianskoe nasledie. - M.: Hudozhestveniy zhurnal, 2003. - 178 s.
5. Zhizhek S. Vozvyshennyiy ob'ekt ideologii. - M.: Hudozhestvennyy zhurnal, 1999.-113 s.
6. Palaguta V. I. Samoidentifikatsiya sotsialnogo sub'ekta v diskursivnykh prostranstvakh. - Dnepropetrovsk: Innovatsiya, 2010. - 440 s.
7. The Seminar of Jacques Lacan. Book IX. Identification. 1961-1962. - Rezhim dostupu: http://www.lacanireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/Seminar-IX-Amended-Iby-MCL-7.NOV_20111.pdf
8. Laclau Ernesto, Mouff Chantal. Hegemony and Socialist Strategy. - L.,NY.: Verso, 1985.-195p.
9. Riker P. Konflikt interpretatsiy. Ocherki o germenovtike / Per. s fr. vstup. st. i komment. I.S. Vdovinoi. - M.: Akademicheskii Proekt, 2008.-695 s.
10. Serzh Lesur. Sub'ekt i obschestvo // Psihoanaliz. Chasopis. - K.: 2015, №1 (№18).-S. 114-123.
11. Catlaw Thomas J. Performance Anxieties: Shifting Public Administration from the Relevant to the Real // Rezhim dostupu: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2519108
12. Golubchik A. «Publicna Istoriya» yak sfera derzhavno-upravliniskoy diyalnosti: zarubizhnyi dosvid // Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovyryaduvannya.-2014.-Vip.1(20).-S.51-59.
13. Rech Shimona Peresa v Kieve. Polnyi tekst. Rezhim dostupu: http://news.liga.net/news/politics/6628860-rech_shimona_peresa_v_kieve_polnyy_tekst.htm

Zayets O. M., Candidate of Philosophical Sciences, docent of Philosophy Department, Ukrainian State University of Chemical Technology(Ukraine, Dnipropetrovsk),exchip@yandex.ru

National Being, Identification and the Real

In the light of the latter events in the country, the problem of national identity becomes extremely important. The study of the national consciousness' ontology and of identification may be a precondition for successful national policy. By means of Lacan's psychoanalytical methodology that opposes identification process to the one of unification, and that considers the Real as the lack of being resisted to symbolization, I demonstrate national being as a subjective structure to be the condition of civil liberty. It is important to emphasize the need for subject's measurement introduction in humanities. Speaking of national existence, I do not mean a hypostatized essence of nation, but the possibility of being in symbol of nation. Constructing historical maps, humanitarians should take social topology into account, they should also fight with their own narcissism. Subject's self-identification as a national being is the ability beyond any pleasure of sense, historical phantoms, it is beyond the principle of delight.

Keywords: national being, identification, the Real, Capital, narcissism.

Zaец O. H., кандидат философских наук, доцент кафедры философии, ГВУЗ «Украинский государственный химико-технологический университет» (Украина, Днепропетровск), exchip@yandex.ru

Национальное бытие, идентификация и Реальное

В свете современных событий в стране проблема национального самоопределения становится чрезвычайно актуальной. Изучение онтологии национального сознания, идентификации может быть предпосылкой успешной национальной политики. С помощью методологии психоанализа Лакана, который представляет идентификацию как процесс, противоположный унификации, а Реальное как недостаток бытия, который сопротивляется символизации, национальное бытие показано как субъективная структура, являющаяся условием гражданской свободы. Также подчеркивается необходимость введения измерения субъекта в гуманитарные науки. Говоря о национальном бытии, мы имеем в виду не гипостазированную сущность нации, а возможность бытия в таком символе, как нация. Гуманитариям следует принимать в расчет социальную топологию при конструировании исторических карт, бороться с собственным нарциссизмом. Самоидентификация субъекта как национальное бытие суть возможность вне наслаждения смыслом, историческими фантомами, то есть по ту сторону удовольствия.

Ключевые слова: национальное бытие, идентификация, Реальное, Капитал, нарциссизм.

* * *

УДК 164.031

Комаха Л. Г., кандидат философских наук, доцент кафедры логики, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

ВЕРИФІКАЦІЯ ІСТИННИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ: ЛОГІКА, КРИТЕРІЙ, АРГУМЕНТИ

Аналізується принцип верифікації, який виступає критерієм теоретичного осмислення і аргументом в доказах істинності чи хибності наукового знання. Показано, що верифікація полягає в перевірці знання через досвід; сукупність операцій перевірки складає зміст наукового знання. В своїй аргументації принцип верифікації враховує відмінність між емпіризмом і метафізикою, що вивело логіку на новий рівень доказовості.

Ключові слова: аргументація, верифікація, істина, метафізика, емпіризм, зміст, хибність.

Мета наукової діяльності полягає в досягненні знання. Однак його цінність визначається істинністю чи хибністю одержаних результатів. Прагнення знайти новий теоретичний інструментарій для пізнання істини приводить до створення нового способу її аргументації – верифікації. Принцип верифікації був задуманий, по-перше, як критерій наукового осмислення (і в цій своїй якості він і підлягає насамперед розгляду в рамках «філософії науки») і, по-друге, як критерій істинності та хибності. Відповідно принципу верифікації, перевірка положень і висловлювань проходить через їх зіставлення з фактами чуттєвого досвіду суб'єкта. Положення, які в принципі не підлягають чуттєвій (емпіричній) перевірці, вважаються позбавленими наукового змісту (визначення критерію наукової осмисленості збігається при цьому з визначенням самого наукового змісту); ті, які цій перевірці підлягають, вважаються науково осмисленими.

Дія принципу верифікації як функції критерію істинності та хибності К. Поппер формулює наступним чином: «Положення або висловлювання істинне, якщо воно підтвержене фактами-переживаннями і якщо можуть бути вказані уявні факти, котрі, якби вони були б реальними, це положення заперечували б; положення хибне, якщо воно заперечується фактами-переживаннями і якщо можуть бути вказані уявні факти, котрі, якби вони були реальними, ці положення підтверджували б» [6, с. 153–187].

Принцип верифікації починає формуватися ще в епоху Нового часу. Достатньо згадати філософські розмісли Р. Декарта, Б. Паскаля, пізніше Д. Юма, в яких головним завданням філософського і наукового пізнання є досягнення достовірного знання. Однак детальну розробку і концептуалізацію принцип верифікації в якості аргументу перевірки істинності (чи хибності) одержав в неопозитивізмі. Заслуговує уваги вихідне формулювання М. Шліком механізму верифікації, який постає системою аргументів доказу істини: «Допустимо, що ми повинні здійснити верифікацію якого-небудь реального твердження U . З цього U можна вивести нове судження U_1 , звертаючись за допомогою до іншого судження U^I , яке вибрано так, що U і U^I разом слугують послілками силігизму, виводом з якого є саме U_1 . Судження U^I може бути, по-перше, знову реальним твердженням, або, по-друге, дефініцією, або, по-третє, чисто понятійним висловлюванням; по відношенню до нього приймемо, що його істинність абсолютно визначена. З U_1 можна, звертаючись в свою чергу за допомогою до судження U^{II} , вивести наступне судження U_2 , причому, якщо мова йде про характер U^I , існують ті ж самі можливості, що і у випадку з U^I . З U_2 , а також нового U^{III} ми одержуємо U_3

і т.д., поки не приходимо до судження U_n , котре володіє формою більш або менш такого виду: «в тому–то і в тому місці, в той–то і той–то час, в тих–то і тих–то умовах можна спостерігати і пережити те–то і то–то». Йдемо на вказане місце, так щоб опинитися там у вказаний час, реалізуємо вказані умови і описуємо, тобто означаємо, одержані при цьому спостереження або переживання певним судженням W (судження спостереження), причому те, що спостерігається або переживається на основі актів повторного пізнання, підводять під відповідні поняття і означають потрібними для цього словами. Якщо W тотожне з U_n , то це означає верифікацію U_n , а тим самим і первісного U » [4, с. 129].

Із сказаного бачимо, що передостання ланка в сплетінні актів процесу верифікації складається з «фіксації у висловлюванні (W) результату спостереження або експерименту (F). Остання ж ланка полягає в порівнянні двох висловлювань (W і U_n) з метою встановити, чи тотожні вони. В цілому верифікація складається з операцій чотирьох видів: дедуктивне виведення (U_n з U), фіксація досвіду (F) у висловлюванні (W), порівняння висловлювань (W і U_n) і встановлення результату верифікації (U оголошується або істинним, або хибним)» [4, с. 129].

Виходячи з вищесказаного, виокремимо наступні аспекти принципу верифікації як аргументу в досягненні істинного знання: згідно принципу верифікації, критерій істинності та хибності висловлювання (положення) полягає в його перевірці через досвід; перевірка через досвід полягає в порівнянні висловлювання з безпосередньо даним; перевірка є осмисленою, а сукупність операцій перевірки висловлювання складає його смисл. Тут термін «смисл» вживається нами як «значення», але таке, котре співвідносне з «позбавленістю смисла». Висловлювання осмислене, якщо воно або істинне, або хибне, і позбавлене смислу, якщо не здатне бути тим або іншим.

Отже, результатом верифікації повинно стати істинне висловлювання. Але потрібно враховувати, що загальні положення (висловлювання) про факти не верифікуються повністю, оскільки для цього аргументація є недостатньою. Тому їх достовірність підтверджена лише тим, що висловлювання і положення, які виводяться з них, завжди верифікуються. Отже, неможливо з впевненістю судити про достовірність числом проведених перевірок (причому нові перевірки можуть ці положення заперечити). Тому стосовно загального висловлювання (положення) неможливо сказати, що воно істинне. Можливо, воно істинне, але про це неможливо дізнатися. Хоча завдяки асиметрії між верифікацією (верифікаційністю) і фальсифікацією (фальсифікаційністю) можна дізнатися, що воно хибне, коли його заперечили. Тому стосовно загальних положень (висловлювань) можна «говорити не про їх істинність, а лише про їх підтвердження» [3, с. 161].

Необхідно враховувати, що одиничні і окремі висловлювання (положення) є більш достовірними. Справа в тому, що вони мають відношення до нашої повсякденності, до звичного оточення, до знайомих об'єктів і класів об'єктів. Впевненість в них обумовлена численними перевірками відповідних положень. Якщо ж виникають нові висловлювання, незвичні ситуації, то їх потрібно перевірити. Висловлювання про багаторазову перевірку положення справ можна вважати достовірними, виходячи з доказаної ситуації, що структура світу не змінюється, що в ньому зберігається стабільність, тобто

існує певна закономірність і доцільність. Однак таке припущення не дає достовірного знання, воно саме являє собою загальне положення (висловлювання) необмеженої загальності, тобто стосується ще невідомих речей, про які ми нічого не знаємо. У нас немає ніякої впевненості в тому, що ми застраховані від випадковостей. Якщо допустити наявність закономірностей, то перевірені і підтвержені відповідними аргументами висловлювання про добре відомі ситуації можна вважати істинними, оскільки ми виводимо їх з цього припущення. Однак вони істинні лише умовно, а не абсолютно. З точки зору теорії пізнання, такі окремі висловлювання не мають ніякої переваги. Внаслідок своєї логічної залежності від загальних висловлювань, які принципово недостовірні, оскільки їх істинність не може бути доведена із-за недостатності аргументів, ці висловлювання не можуть бути більш достовірними, чим загальні положення, з яких вони виведені. Якщо говорити про «аргументовану доказовість їх істинності, то вона доведена і аргументована в тій же мірі, що й істинність більш загальних припущень, з яких вони витікають» [3, с. 163], – зазначає В. Крафт.

Разом з тим, якщо окремі висловлювання повинні підлягати перевірці, то це відбувається так само, як і у випадку загальних висловлювань: з них виводяться наслідки, які перевіряються шляхом порівняння з визнаними базисними висловлюваннями. Перевірка всіх таких наслідків тут також неможлива, тому «повної верифікації не може бути і для окремих висловлювань» [7, с. 425], – вважає Р. Карнап.

Можливість перевірки висловлювань в різній мірі обумовлює в такій же мірі можливість їх підтвердження. Рівень підтвердження збільшується з числом прикладів, але він залежить не від їх кількості, а від строгості перевірок. Р. Карнап, який систематизував і описав умови і види підтвердження, відрізняє перевірку висловлювання від його підтвердження. Висловлювання володіє можливістю підтвердження, якщо можна задати обставини, при яких воно буде істинним. Висловлювання може бути підтверджено за допомогою аргументів, до яких воно буде зведено, – прямо або опосередковано, повністю або частково. Емпіричне висловлювання може бути підтвержене, якщо його підтвердження можна звести до підтвердження предиката, який спостерігається. «Молекулярне висловлення» (яке складається з простих висловлювань) з предикатами, що підтверджуються, може бути «підтверджено як в позитивній, так і в негативній формі, воно має здатність до двостороннього підтвердження» [7, с. 436–437].

Для здійснення перевірки повинні бути задані, по-перше, умови перевірки, тобто певна експериментальна ситуація і, по-друге, умови істинності, тобто можливий експериментальний результат перевірки. Також повинна існувати можливість реалізації умов перевірки, а виконання умов істинності саме повинно допускати перевірку. У відповідності з цим можна визначити, в якій мірі ці умови можуть бути виконані для висловлювань того чи іншого виду. Положення, для яких умови істинності формулюються через посередництво атомарних або молекулярних висловлювань, можна повністю підтвердити – але це не означає повністю верифікувати – і вони повністю перевіряються.

Потрібно врахувати відмінність між емпіризмом і метафізикою, від чого залежить істина чи хибність

висловлювання або того чи іншого положення. Якщо емпіризм прагне лише до того, щоб відмежувати наукове знання від трансцендентної метафізики, то для цього достатньо і слабкої вимоги. Метафізичні положення не можуть одержати навіть часткового підтвердження. Метафізичний суб'єкт, який перебуває на межі світу, і протиставляється емпіричному і психологічному суб'єкту як фактам світу, не може бути ототожнений з трансцендентським пізнавально-доказовим апаратом І. Канта. З позицій своєї логіки Л. Вітгенштейн чітко дає зрозуміти, що «присутнього в світі суб'єкта, що пізнає, не існує» [1, с. 138–147]. Якщо І. Кант наполягає на реальному розділенні предметів самих по собі та їх феноменів, то Л. Вітгенштейн, навпаки, не розглядає світ, окреслений межею метафізичного суб'єкта, як сукупність суб'єктивних феноменів, що протиставляються реальному, ноуменальному світу, який не залежить від суб'єкта. Світ, що сприймається, збігається зі світом реальним.

В цьому плані «строго проведений соліпсизм співпадає з чистим реалізмом» [2, с. 54]. Оскільки даний світ єдиний, який я сприймаю своїми органами чуття, не має смислу говорити про якийсь інший, незалежний від суб'єкта світ. Гносеологічне розуміння суб'єкта в цілому не може бути застосоване до «Логіко-філософського трактату» Л. Вітгенштейна і неопозитивізму загалом. В силу чого завдання експлікації вчення Л. Вітгенштейна про «трансцендентне» вимагає прийняття особливого визначення, яке, по-перше, враховує безсуб'єктну інтерпретацію мови як незалежної від суб'єкта логічної форми і, по-друге, здатне в подальшому включити його в більш широке розуміння мови, розвинене у «Філософських дослідженнях». Такий підхід – лінгвістичний – повинен «розглядати трансцендентне як те, що перевершує межі мови в її логічній структурі, що оформлює емпіричні факти, і тому невиразиме в її межах» [5, с. 213].

В даній ситуації стає зрозуміло, що побудова логіки мови для метафізики зовсім не виключена. Але це буде мова, котра відмовляється від зв'язку із спостереженням, від перевірки і підтвердження в науковому смислі. В такому випадку в ньому повинні бути встановлені власні критерії смислу і значення. Якщо метафізика залишається трансцендентною, ірраціональною, інтуїтивною, догматичною і прагне бути раціональною та логічною, вона повинна знайти власні аргументи для обґрунтування своїх основ.

Як підтвердження відноситься до істини? Вони різні за своїм змістом. Якщо істинність і хибність не пов'язані з часом, то підтвердження, навпаки, завжди прив'язане до певного моменту і при строгому формулюванні. Воно завжди повинно містити орієнтир на той чи інший момент часу. Про емпіричне висловлювання неможливо з впевненістю стверджувати, що воно істинне, можна лише сказати, що до цього часу воно підтверджувалося. Підтвердження має рівні, воно завжди тимчасове і відносне. Підтвердження являє собою логічне відношення між теорією та її базовими висловлюваннями, тому воно також не залежить від часу, однак сукупність базисних положень і висловлювань не залишається незмінною, і з часом змінюється. Отже, істину не можна ототожнювати з підтвердженням. Але по відношенню до емпіричної теорії і взагалі будь-якого емпіричного висловлювання можна говорити тільки про більшу міру підтвердження, але не про абсолютну істинність.

Таким чином, в інтелектуальному просторі аналітичної філософії виокремлюється течія неопозитивізму, який відомий на перших етапах свого розвитку як «логічний позитивізм». В неопозитивізмі було аргументовано відокремлення філософії від логіки та інших наук, що поставило проблему істинних та хибних висловлювань. В цьому контексті проводиться критика метафізики як дисципліни, положення якої не підлягають перевірці фактами. Вимога перевірки положень і висловлювань про досвід, тобто проблема емпіричного критерію їх істинності, концептуалізувала принцип верифікації. Він є критерієм наукової осмисленості і критерієм істинності та хибності; перевірка висловлювань проходить через їх співставлення з фактами чуттєвого досвіду суб'єкта. Верифікація виступає аргументом доказовості істинності чи хибності висловлювань і положень, доводить існування відмінності між істиною та підтвердженням. Верифікованість емпіричних чи теоретико-метафізичних положень і висловлювань поставила аргументацію на новий рівень логічної доказовості, що відкрило нові параметри вчення про істину.

Список використаних джерел

1. Галантіна К. Э. Трансформация концепта субъекта в философии Людвиг Витгенштейна / К. Э. Галантіна // Вопросы философии. – 2011. – №7. – С.138–147.
2. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат / Л. Витгенштейн // Философские работы. Часть I. – М.: «Гнозис», 1994. – С.1–73.
3. Крафт В. Венский кружок. Возникновение неопозитивизма / В. Крафт. – М.: Идея-Пресс, 2003. – 224 с.
4. Нарский И. С. Неопозитивизм / И. С. Нарский // Современная буржуазная философия. Учеб. пособ. – М.: «Высш. школа», 1989. – С.87–210.
5. Павлов И. И. Когда молчит Витгенштейн: лингвистическое понимание трансцендентного // Трансцендентное в современной философии: направления и методы. – СПб.: Алетейя, 2013. – С.205–236.
6. Поппер К. Объективное знание: Эволюционный подход / К. Поппер. – М.: Эдиториал УРСС, 2009. – 384 с.
7. Carnap R. The logical syntax of language / R. Carnap. – L.: Routledge and K. Paul, 1954. – 352 p.

References

1. Galantina K. Je. Transformacija koncepta sub#ekta v filosofii Ljudviga Vitgenshtejna / K. Je. Galantina // Voprosy filosofii. – 2011. – №7. – S.138–147.
2. Vitgenshtejn L. Logiko-filosofskij traktat / L. Vitgenshtejn // Filosofskie raboty. Chast' I. – M.: «Gnozis», 1994. – S.1–73.
3. Kraft V. Venskij kruzhok. Vozniknovenie neopozitivizma / V. Kraft. – M.: Ideja-Press, 2003. – 224 s.
4. Narskij I. S. Neopozitivizm / I. S. Narskij // Sovremennaja burzhuaznaja filosofija. Ucheb. posob. – M.: «Vyssh. shkola», 1989. – S.87–210.
5. Pavlov I. I. Kogda molchit Vitgenshtejn: lingvisticheskoe ponimanie transcendentnogo // Transcendentnoe v sovremennoj filosofii: napravlenija i metody. – SPb.: Aletejja, 2013. – S.205–236.
6. Popper K. Ob#ektivnoe znanie: Jevoljucionnyj podhod / K. Popper. – M.: Jeditorial URSS, 2009. – 384 s.
7. Carnap R. The logical syntax of language / R. Carnap. – L.: Routledge and K. Paul, 1954. – 352 p.

Komaha L. G., Candidate of Philosophical Sciences, Docent of Logic Department, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), gileya.org.ua@gmail.com

Verification of true statements: logic, criteria, arguments

The paper analyzes the principle of verification, which is a criterion of theoretical understanding and an argument in the evidences of truth or falsity of scientific knowledge. It is shown that the verification is to verify the knowledge through experience; a set of checking operations is the meaning of scientific knowledge. In its argument the principle of verification accounts a distinction between empiricism and metaphysics, that brought logic to a new level of evidence.

Keywords: argumentation, verification, truth, metaphysics, empiricism, sense, falsity.

Коваха Л. Г., кандидат філософських наук, доцент кафедри логіки, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

Верификация истинных высказываний: логика, критерии, аргументы

Анализируется принцип верификации, который выступает критерием теоретического осмысления и аргументом в доказательствах истинности или ложности научного знания. Показано, что верификация проверяет знание через опыт; совокупность операций проверки составляет смысл научного знания. В своей аргументации принцип верификации учитывает отличие между эмпиризмом и метафизикой, что вывело логику на новый уровень доказательности.

Ключевые слова: аргументация, верификация, истина, метафизика, эмпиризм, смысл, ложность.

* * *

УДК 141.319.8:130.2

Теліженко Л. В., доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, Сумський державний університет (Україна, Суми), ltelizhenko@mail.ru

До–класична модель цілісності людини: постнекласичний погляд

На культурологічному матеріалі проводиться антропологічний аналіз становлення та розвитку цілісності людини доцивілізаційного періоду. На основі використання постнекласичної методології показано, що з розвитком людини її зовнішній життєвий світ, як і вона сама, ставали все більш складними. Це потребувало у відповідності людини і її умов у спільній для них цілісній основі (мана, першолюдина тощо), яка перевіряла межі її властивості самої людини. Їх узгодження як дії ритуалу і змісту міфу ставало способом підтримання цілісності людини та водночас її розвитком, у відповідності людини з основою в одній актуалізованій ситуації. Виявлено синкретичний тип цілісності первісної людини, основу якого утворили нерозвинена свідомість та недиференційоване мислення, та міфологічний тип цілісності архаїчної людини, основою якого стало міфологічне структування людиною себе і світу.

Ключові слова: людина, цілісність, міф, свідомість, ритуал, онтичне, онтологічне, дуальність.

Проблема цілісності людини для філософії не є новою. Фактично вона існує стільки, скільки існує й філософія. Але ставилася вона, зазвичай, тільки щодо сучасної людини, яка і була такою, насамперед, для самої філософії. Цілісність людини доцивілізаційного періоду, як правило, не розглядалася, оскільки вважалось, що міфологічні та інші специфічні тексти культури не можуть нести об'єктивних знань про людину. Та треба визнати, що теоретичне створення моделі цілісності сучасної людини без урахування особливостей її історичного розвитку постає не лише не повним, неадекватним людській сутності, а і в принципі неправомірним. Аналіз культурологічного матеріалу, який дозволяє на його широкій основі прослідкувати етапи розвитку людини як розвиток і зміну форм її цілісності, виявляючи при цьому причини та закономірності такого процесу, здатен стати «ключем» для аналізу цілісності вже сучасної людини. При цьому має використовуватися саме постнекласична методологія, яка дає змогу аналізувати проблему на більш високому рівні, не центруючи увагу тільки на людині або тільки на її умовах, а розглядати їх в нерозривній єдності. У аналізі зазначеної проблеми це має стати вузловим моментом, здатним допомогти виявити такі особливості розвитку цілісності людини, які в ній, можливо, були присутніми завжди, але не бралися до уваги традиційними методологіями. Тим більше, як свого часу доводив і К. Ясперс, зумовлені доісторичним становленням людини

особливості здатні носити в ній постійний характер, витримуючи всі катастрофи історії; у той час як історично здобуте, пов'язане з духовністю і традицією, може знищуватися за короткий проміжок часу [1, с. 61].

Мета дослідження полягає в тому, щоб на культурологічному матеріалі проаналізувати розвиток людини як цілісної, починаючи від первісності до появи європейської цивілізації і раціональної думки, історичні передумови якої сягають античної культури, а через неї культур усіх древніх суспільств, їх норм, цінностей, міфів і т.д. Враховуючи межі статті, *завдання* полягає в тому, щоб дослідити синкретичний тип цілісності первісної людини та міфологічний тип цілісності архаїчної людини.

Особливості культури, віри, психіки, способу життя древньої людини вже аналізувалися в роботах Б. Малиновського, В. Топорова, К. Юнга, К. Ясперса, Л. Леві–Брюля, М. Еліаде, М. Стеблін–Каменського, О. Лобка, О. Лосева, Я. Голосовкера та багатьох інших дослідників. У роботах І. А. Герасимової, яка досліджувала когнітивні практики доби первісності та архаїки, з використанням синергетичного підходу аналізувалася роль бінарних опозицій для розвитку цілісності людини [2]. Але аналіз цілісності древньої людини як нерозривної єдності людини і її умов у спільній для них цілісній основі (постнекласичне розуміння ситуації) проводиться вперше.

Синкретичний тип цілісності первісної людини. Неважно припустити, що цілісність властива кожній людині, на будь–якому етапі її еволюціонування, якщо це, навіть, первісна людина. Більше того, можливо, що саме цілісність певного характеру і стала вирізняти людину як таку з–поміж її природного середовища. Проте, як уявляла людина свою цілісність та чи й завжди для неї це було необхідністю, є питанням вже самого розвитку людини. Доба первісності, яка не має чітко визначених хронологічних меж, але яка безумовно пов'язана з появою людини розумної, є тому свідченням. Адже з антропологічної точки зору первісність визначається не стільки способом життя чи видом занять людини (історико–культурні дослідження, для яких важливими є археологічні дані, фіксують сліди первісності у вітчизняній культурі навіть початку ХХ ст.), скільки розвитком мислення людини, її свідомістю, здатністю до цілеспрямованої діяльності, в тому числі до мови та письма як найбільш складних. А це означає, що доба первісності включає два типи людини:

– історично відому людину, людину розумну, яка має «свідомість свого походження» і здатна до запитування про цілісність самої себе і світу;

– та людину не пізаного минулого, людину доісторичну, домовну, яка не виділяла одиниці смислу і в подібному запитуванні не мала потреби.

Та в тому і в іншому разі людина все ж була людиною, унікальним створінням, з тією, очевидно, різницею, що в доісторичний період, як про це писав К. Ясперс, відбувалося «формування людини як виду... з усією присущою їй сферою несвідомого», відбувалося становлення того, що й донині складає фундамент «нашого людського буття» [1, с. 55]. А в історичний період, пов'язаний з «відчуттям буття» та «одухотворенням» людини, відбувалося «усвідомлення буття як цілісності», духовне розгортання людини та її свідоме еволюціонування. Це дозволяє припустити, що і цілісність людини, починаючи з епохи первісності, теж могла бути різною: поза площиною мислення і